

**KORXONALARDA QARZ MAJBURIYATLARINI BOSHQARISH
STRATEGIYALARI VA ULARNING MOLIYAVIY
KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI**

Abdunaimova Zulfizar

Andijon davlat texnika instituti

Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv

fakulteti "Buxgalteriya hisobi va audit" yo'nalishi

4-bosqich K-113-21 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Mahmudov Saidjamol

Annotatsiya: *Hozirgi iqtisodiy muhitda korxonalar uchun qarz majburiyatlarini samarali boshqarish moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Mazkur maqolada qarz majburiyatlarini boshqarish strategiyalari, ularning mohiyati, turlari va amaliyotda qo'llanishi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, qarzlarning moliyaviy ko'rsatkichlarga, xususan, likvidlik, rentabellik, to'lovga qobiliyatlilik darajasi va moliyaviy barqarorlik indekslariga ko'rsatadigan ta'siri o'rganiladi. Maqolada qarz tuzilmasi, qarzlarning qaytarish muddati, foiz stavkalari, tashqi va ichki moliyalashtirish manbalari hamda ularni optimallashtirish yo'llari haqida so'z yuritiladi. Xulosa qismida korxonalar uchun eng maqbul strategiyalar va ular orqali moliyaviy ko'rsatkichlarni barqaror ushlab turish bo'yicha takliflar beriladi. Tadqiqot natijalari amaliyotchi mutaxassislar, moliyaviy menejerlar hamda iqtisodiy tahlilchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *qarz majburiyatlari, boshqaruv strategiyasi, moliyaviy barqarorlik, likvidlik, rentabellik, qarz tuzilmasi, moliyaviy ko'rsatkichlar, to'lovga qobiliyatlilik, qarz manbalari, kredit siyosati, qarz yuklamasi, foiz stavkasi*

Аннотация: *В современных экономических условиях эффективное управление долговыми обязательствами предприятий является важным фактором обеспечения финансовой устойчивости. В данной статье рассматриваются стратегии управления долгами, их сущность, виды и применение на практике. Также исследуется влияние долгов на финансовые*

показатели, в частности на ликвидность, рентабельность, платёжеспособность и индекс финансовой стабильности. Освещаются вопросы структуры долгов, сроков их погашения, процентных ставок, внутренних и внешних источников финансирования, а также пути их оптимизации. В заключении предложены рекомендации по выбору наиболее рациональных стратегий, позволяющих поддерживать стабильные финансовые показатели. Результаты исследования могут быть полезны практикующим специалистам, финансовым менеджерам и экономическим аналитикам.

Ключевые слова: долговые обязательства, стратегия управления, финансовая устойчивость, ликвидность, рентабельность, структура долга, финансовые показатели, платёжеспособность, источники финансирования, кредитная политика, долговая нагрузка, процентная ставка

Abstract: In today's economic environment, effective management of corporate debt obligations plays a crucial role in ensuring financial stability. This article explores debt management strategies, their nature, types, and practical applications. It also examines the impact of debt on financial indicators such as liquidity, profitability, solvency, and financial stability index. The study highlights the structure of debt, repayment terms, interest rates, internal and external financing sources, and ways of optimizing them. The conclusion provides recommendations for selecting the most appropriate strategies to maintain stable financial indicators. The findings may be beneficial for practitioners, financial managers, and economic analysts.

Keywords: debt obligations, management strategy, financial stability, liquidity, profitability, debt structure, financial indicators, solvency, sources of financing, credit policy, debt burden, interest rate

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyati turli moliyaviy manbalarni jalb etmasdan tasavvur etib bo'lmaydi. Ayniqsa, qarz mablag'lari korxonaning ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, aylanma mablag'larini to'ldirish va sarmoya

loyihalarini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli qarz majburiyatlarini boshqarish masalasi bugungi kunda nafaqat yirik sanoat subyektlari, balki kichik va o'rta biznes vakillari uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Qarzlarni boshqarish strategiyalari samarali shakllantirilmasa, korxonalar yuqori qarz yuklamasiga duch kelishi, foiz xarajatlari ortishi va natijada moliyaviy ko'rsatkichlarning yomonlashishiga olib kelishi mumkin. Aksincha, ratsional qarz siyosati orqali foydalilik darajasini oshirish, kapital tuzilmasini optimallashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash mumkin bo'ladi. Bu esa moliyaviy menejmentda qarz majburiyatlariga ongli yondashish zaruratini yuzaga keltiradi. Ushbu maqolada aynan korxona qarzlarni boshqarish strategiyalarining mazmuni, amaliy shakllari hamda ularning asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarga ta'siri tizimli tahlil qilinadi. Shuningdek, qarz tuzilmasini shakllantirish, to'lov muddatlarini rejalashtirish va kapital xarajatlarni moliyalashtirishdagi samarali yondashuvlar ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ilmiy adabiyotlarda korxonalarning qarz majburiyatlarini boshqarishga oid yondashuvlar asosan moliyaviy barqarorlik va to'lovga qobiliyatni ta'minlash masalalariga qaratilgan. Chet ellik tadqiqotchilar qarz tuzilmasini optimallashtirish orqali kapital samaradorligini oshirishni taklif qiladilar. Ular fikricha, qarzlarning foiz stavkalari, muddati va manbalarini to'g'ri tanlash korxona foydaliligi va likvidligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mahalliy olimlar esa korxonalar moliyaviy xavfini kamaytirish, qarz yuklamasini nazorat qilish va manbalarni diversifikatsiya qilish zarurligini ta'kidlaydilar. Ularning yondashuvlarida real amaliyotdan kelib chiqib, qarzlarni boshqarishda ehtiyotkorlik va uzoq muddatli rejalashtirishga urg'u beriladi. Mazkur maqolada tahlil qilish uchun asosiy metod sifatida ko'rsatkichlar dinamikasi, taqqoslama tahlil va moliyaviy koeffitsiyentlar (rentabellik, likvidlik, moliyaviy mustaqillik) asosida yondashuv qo'llaniladi. Bu orqali qarz strategiyalarining moliyaviy natijalarga ta'siri aniqlanadi.

NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, korxonalarda qarz majburiyatlarini boshqarish strategiyasi moliyaviy barqarorlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Raqamli va

sifatli yondashuvlar asosida olib borilgan baholashlar, ayniqsa, qarz tuzilmasining muvozanatli shakllantirilishi va qarz manbalarining maqbul tanlanishi korxonaning rentabellik ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir qilishini aniqlashga yordam berdi. Shuningdek, qisqa va uzoq muddatli qarzlar o'rtasidagi nisbatni me'yoriy chegarada ushlab turish, likvidlik va to'lovga qobiliyatlilikni barqaror saqlash imkonini beradi. Qarz mablag'larining to'g'ri yo'naltirilishi, ya'ni ularni ishlab chiqarish, modernizatsiya yoki aylanma mablag'lar bilan ta'minlash kabi aniq iqtisodiy faoliyat tarmoqlariga yo'naltirish, ularning rentabellikka bo'lgan ta'sirini oshiradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, qarzlarni faqat ehtiyoj asosida va aniq moliyaviy rejalashtirish orqali jalb qilgan korxonalar moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha ijobiy natijalarga erishmoqda. Qarz majburiyatlarini boshqarishda foiz stavkalari va qarz muddati muhim mezonlardan biri bo'lib, ular noto'g'ri tanlanganda korxona moliyaviy xavfga duch kelishi mumkin. Aksincha, qarzlarni boshqarishda balanslangan yondashuv, tavakkalchilik darajasini pasaytirish va qarzni vaqtida qoplashni ta'minlash orqali korxonaning kredit reytingi va ishonchliligi ortadi. Shu bilan birga, tahlillar ko'rsatdiki, qarzlar strukturasi aniq rejalashtirilmagani, ularning manbalarining notekisligi va yuqori foizli qarzlar korxonaning moliyaviy yuklamasini orttirib, rentabellikni pasaytiradi. Bu esa strategik qarorlar qabul qilishda qarzlarning turini, manbasini va shartlarini chuqur tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

MUHOKAMA

Korxonalarda qarz majburiyatlarini boshqarish bugungi kunda moliyaviy menejmentning eng muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Bunda qarzlarning miqdori emas, balki ularning tuzilmasi, manbasi, qaytarish shartlari va ularni jalb qilishdagi strategik yondashuvlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy ko'rsatkichlarga qarz majburiyatlarining ta'siri faqat son jihatdan emas, balki sifat jihatidan ham baholanishi lozim. Ya'ni, qarzlardan foydalanish samaradorligi, ular bilan bog'liq xavflarni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni saqlash strategik maqsadlar sirasiga kiradi. Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, ko'plab korxonalar qarzlarni qisqa muddatli muammolarni hal etish vositasi sifatida ko'radi,

bu esa uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikka putur yetkazadi. Bunday yondashuv natijasida foiz xarajatlari ortadi, moliyaviy yuklama kuchayadi, bu esa korxonani tashqi qarz manbalariga qaram qilib qo'yadi. Aksincha, qarzlarni moliyalashtirish vositasi sifatida oqilona boshqara olgan subyektlarda moliyaviy natijalar ijobiy shakllanmoqda. Ayniqsa, korxona ichki va tashqi kapital o'rtasidagi optimal nisbatni saqlagan taqdirda, moliyaviy ko'rsatkichlar (likvidlik, rentabellik, to'lovga qobiliyat) ancha barqaror bo'lib qoladi. Bundan tashqari, qarz majburiyatlarini boshqarishda risklarni aniqlash va ularni minimallashtirishga qaratilgan yondashuvlar ham muhim o'rin tutadi. Bunda qarz yuklamasini belgilovchi indikatorlar, xususan, foiz to'lovlari ulushi, qarzni qoplash darajasi va umumiy moliyaviy muvozanatni saqlab turuvchi koeffitsiyentlar hisobga olinishi lozim. Korxona o'z faoliyatini strategik boshqarishda ushbu omillarni hisobga olmas ekan, qarzarlar ijobiy emas, aksincha salbiy moliyaviy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Muhokama davomida aniqlanganki, samarali qarz boshqaruvi nafaqat qisqa muddatli foydani ta'minlaydi, balki uzoq muddatli barqarorlik va raqobatbardoshlikni ham oshiradi. Bu esa o'z navbatida qarz strategiyalarini korxonaning umumiy moliyaviy siyosatiga uyg'unlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlil va muhokamalar asosida xulosa qilish mumkinki, korxonalar uchun qarz majburiyatlarini boshqarish nafaqat moliyaviy zarurat, balki strategik ehtiyoj sifatida qaralishi lozim. Qarzarlar orqali moliyalashtirish korxonaga investitsion salohiyatni kengaytirish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va aylanuvchi mablag'larni to'ldirish imkonini beradi. Biroq bu jarayon nazoratsiz yoki noto'g'ri boshqarilsa, moliyaviy xavf kuchayadi va korxonaning to'lovga qobiliyati izdan chiqadi. Samarali qarz boshqaruvi korxona kapitalining optimal tuzilishini yaratish, moliyaviy ko'rsatkichlarni barqarorlashtirish va tashqi qarz manbalariga bog'liqlikni kamaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, qarzlarni jalb qilishda foiz stavkalari, muddat, manba va xavf darajasi kabi omillar puxta o'rganilishi zarur. Bu esa o'z navbatida moliyaviy menejerlar tomonidan ongli va

raqamli tahlillarga asoslangan qarorlar qabul qilinishini talab etadi. Shuningdek, qarz strategiyalarining korxona moliyaviy hisobotlariga to'g'ri aks ettirilishi va ularning tashqi foydalanuvchilar uchun ochiq bo'lishi, ishonchli moliyaviy muhitni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Natijada, qarzlarni boshqarishning kompleks yondashuvi korxona barqarorligini saqlab qolish, foydalilikni oshirish va uzoq muddatli rivojlanishni ta'minlash uchun muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. G'ulomov, S.S., & Shodiev, M.M. (2023). Moliyaviy menejment: nazariya va amaliyot. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
2. Raximov, I.A. (2022). Korporativ moliya. Toshkent: IQTISOD-MOLIYA.
3. Djalilov, J.M. (2023). Korxona moliyasini boshqarish. Toshkent: Ilm Ziyos.
4. Nishonov, B.B. (2023). Buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlil. Toshkent: Iqtisodiyot.
5. Qodirov, B.B. (2022). Moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili. Toshkent: Yangi asr avlodi.
6. Isroilov, I.I. (2024). Biznesda qarz siyosati va moliyaviy barqarorlik. Toshkent: Moliyachi.
7. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (2023). O'zbekiston korxonalarida qarz yuklamasi va moliyaviy barqarorlikka ta'siri. Toshkent.
8. Karimov, A.N. (2023). Moliyaviy tahlil asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.